నరజాతి చరిత్ర సమస్తం...

చల్లని వెన్నెల సందిటిలో సేదదీరిన ప్రకృతిని తట్టి లేపుతున్నాయి ప్రభాత కిరణాలు.

బొయ్యిమని రొదజేసుకుంటూ వచ్చి ఆగింది బస్సు. సూట్‌కేస్ పుచ్చుకుని బస్సు దిగింది ప్రేమలత. దుమ్ములేపుకుంటూ ముందుకు సాగారింది బస్సు. తన చిన్నతనంలో యీ బస్సురూటు పడినప్పటి నుండి పదిహేను సంవత్సరాల క్రితం చివరిసారి తనీవూరికి వచ్చినప్పటికి,, యిప్పటికి వ్యత్యాసాన్ని గమనిస్తూంది ప్రేమ.

"ఎవరింటికండి?" నలువైపులా చూస్తూనుంచున్న ప్రేమను ఆమెతో పాటు బస్సుదిగిన వారిలో ఒకతను అడిగాడు.

"బంగారయ్యగారింటికి" తెప్పరిల్లి జవాబిచ్చింది ప్రేమ. 'అలాగా!' అన్నట్లు చూచి ఆ మాత్రం ఆసక్తి కూడా కనబరచని మిగతా యిద్దరితో కలిసి ఊరివైపు వెళ్లిపోయాడు. వారివంక ఆశ్చర్యంగా చూచింది ప్రేమ. ఊళ్ళోకి వచ్చినవారి పుట్టుపూర్వోత్తరాలు, వారెవరింటికి వెళ్ళేదీ, ఎన్ని రోజులుండేదీ, ఏ పనిమీద వచ్చింది కూలంకషంగా తెలుసుకుని గాని వదలరు తనకు తెలిసిన తన ఊరివారు.

ఊరిని, బస్ సెంటర్‌ని కలుపుతున్న మూడు ఫర్లాంగుల మట్టి

రోడ్డు కంకర రోడ్డుగా మారింది గాని అంతా గోతులమయంగా వుండడం వల్ల జాగ్రత్తగా చూచుకుని నడుస్తూ పరిసరాల్ని గమనిస్తూంది ప్రేమ. రోడ్డు కిరువైపులా వున్న పొలాలు తనకు తెలిసినప్పటి కంటే చిన్న చిన్న మడులుగా ఒక వరుసా క్రమం లేకుండా వున్నాయి. కళ్ళాల్లో చిన్న చిన్న వరికుప్పలు వున్నాయి. వాటిని చూస్తూంటే అజానుబాహుడైన తన తండ్రి, బంగారం పండే తమ పొలం, తను ఫ్రాకులు పాపాయిగా వున్నప్పుడు మాసూళ్ళ రోజుల్లో సరదాగా తండ్రికి పొలానికి భోజనం తీసుకెళ్ళడం, గడ్డి పానుపు మీద గొంగడి క్రింద తండ్రి ప్రక్కలో వెచ్చగా దూరి పడుకుని ఆయన కురుక్షేత్రం, హరిశ్చంద్ర, కాళిదాసు మొదలైన నాటకాల్లోని పద్యాల్ని గొంతెత్తి శ్రావ్యంగా పాడుతూంటే తను మైమరిచి వినడం... అన్నీ ఒక మధుర స్వప్నంలా కళ్ళముందు నిలిచాయి.

రోడ్డుకు కుడివైపున ఒక టూరింగ్ సినిమా టాకీన్ వచ్చింది. ఎడమ వైపున వున్న హరిజనవాడలో ఇళ్ళు పెరిగాయి. కరెంటు తీగలు కూడా విస్తరించాయి. ఊళ్ళోని రాజకీయ కాలుష్యం వల్ల చుట్టు ప్రక్కల ఊళ్ళకంటే పెద్ద ఊరయినప్పటికి ఆ ఊళ్ళల్లో కరెంట్ వచ్చిన చాలా సంవత్సరాలకు గాని ఈ ఊరికి కరెంట్ రాలేదు.

"ఎవరమ్మా తమరు?" ఊరి మొదట్లో వున్న హరిజనుల చెరువు గట్టు మీద నుంచుని కళ్ళు చిట్లించుకుని చూస్తూ ప్రేమను ఆనవాలు పట్ట డానికి ప్రయత్నిస్తున్నాడో వృద్ధుడు. ఆగి అతని వంక పరిశీలనగా చూచింది ప్రేమ.

"ఏసోబూ! బావున్నావా?" ఏసోబును గుర్తించిన ప్రేమ అతన్ని పలకరించింది. తన చిన్నతనంలో తమ యింట పెద్ద పాలేరుగా పనిచేసిన ఏసోబు నాయనమ్మ తనను ముట్టుకోవద్దని తిడుతున్నా వినకుండా తనను భుజాల మీద ఎక్కించుకుని ఆడించేవాడు. తన తండ్రికి నమ్మిన బంటితను.

"నేను ఏసోబూ! పాపను. భద్రయ్యగారి సీతారామయ్య గారమ్మాయిని. గుర్తు పట్టలేదు కదూ నన్ను?" ఆనందంగా, ఆప్యాయంగా అతని వంక చూచింది ప్రేమ.

"మా అమ్మే, తమరా?! బావున్నావా అమ్మా?! అల్లుడుగారు రాలేదా?... మా దొరగారెళ్ళిపోయారంటగదా?!" సంతోషంతో పొంగిపోతూ కుశలమడుగుతున్న అతని కంఠం చివరలో రుద్ధమయింది తండ్రి ప్రసక్తి రాగానే, అందునా అతనంత ఆప్యాయంగా అడగగానే దుఃకెరటం ప్రేమ గుండెను తడిపింది.

"ఆ మారాజును చూచి పదేళ్ళయింది. తమరు ఢిల్లీ తీసుకెళ్ళిపోయాక ఒక్కసారే వచ్చారు. దొరగారిక్కడున్నన్ని రోజులూ అరి మంచం ధగ్గరే పడుకుని ఊరి ఊసులన్నీ చెప్పాను - అదే కడసారి చూపయింది నాకు... అట్లాంటి మారాజెక్కడున్నాడమ్మా ఇప్పుడు ఊళ్ళో?! అయనున్నన్నాళ్ళు మాబోటి బీదాబిక్కీని ఒక కంట చూచేవారు. అయన చలవతోనే నేనా చారెడు చెక్కా కొనుక్కోగలిగాను... అయనే వుంటే ఊరిలా తగలడిపోయేదా? ఎప్పుడన్నా తగూలు రాజుకున్నా ఎట్లా చెప్పాల్సిన వాళ్ళ కట్లా చెప్పి చల్లబడేలా చేసేవారు" - ప్రేమతో పాటు ఊళ్ళోకి నడుస్తూ చెప్పసాగాడు ఏసోబు.

"ఒక తల్లి కడుపున పుట్టినాళ్ళే అయినా మీ పెద్దనాన్నగారికీ మా దొరగారికీ ఎంత తేడా?! ఊరాళ్ళకు ఏ మేలు చేద్దామా అని చూచేవాడు మా దొరగారు. ఊరాళ్ళ ముదనష్టాలన్నీ కలుపుకున్నా కుతి తీరదు మీ పెద్ద నాన్నగారికి. ఎప్పుడూ ఎవరినెత్తిన చెయ్యి పెట్టి ఇనప్పెట్టె నింపుకుందామా అన్న యావే ఆయనకి" చిన్నగా చెప్పుకు పోసాగాడు ఏసోబు

హైస్కూల్లో ప్రేమ క్లాస్‌మేట్ చలపతి గొడ్లను తోలుకొస్తూ ప్రేమను చూచి దగ్గరకు వచ్చి పలకరించి వాళ్ళతోపాటు నడవసాగాడు.

"మీ అబ్బాయిలేం చేస్తున్నారు ఏసోబూ?" కొడుకుల పేరెత్తగానే కళ్ళనీళ్ళు తిరిగాయి ఏసోబుకి.

"అళ్ళ ఊసెత్తొద్దు తల్లి! నా గుండె చెరువవుద్ది. ఊరిపెద్దలు నా రెండో కొడుకుని పొట్టన పెట్టుకున్నారు. పిల్లా పాపల్తో వున్నాడిని యీ కసాయోళ్ళు నిలువునా ఖూనీ చేసి పారేసారు." పైపంచతో కళ్ళు తుడుచుకుంటూ దుఃఖాన్ని నిగ్రహించుకుంటానికి ప్రయత్నించాడు ఏసోబు.

"పెద్దతని మీద లేనిపోని నేరాలు మోపి జెయిల్లో తోయించారు. యింతకూ వాళ్ళు చేసిన అపరాధమేమిటో తెలుసా ప్రేమా?... 'మేము మీ మోచేతిక్రింద నీళ్ళేం తాగడం లేదు. కష్టపడి చెమటోడ్చి మా బ్రతుకు మేం బ్రతుకుతున్నాం. మీ దాష్టీకాన్ని, దౌర్జన్యాన్ని మేమెందుకు సహించాలి?' అని అడగడం, వాళ్ళ అధికారానికి లొంగి బ్రతక్కపోవడం " చలపతిచెప్పాడు.

"మా రోజులు వేరమ్మా! మేమూ అందరి లాంటి మనుషులమే. బానిస బ్రతుకు బ్రతకాల్సిన పనిలేదన్న జ్ఞానమూ మాకు తక్కువ. మా యజమానులూ మమ్మల్నింత హీనంగా, కర్కోటకంగా చూచేవారు కాదు." ఏసోబు చెప్పదలచుకుందేమిటో అర్థమయింది ప్రేమకు. అగ్రవర్ణాలకు, దళితులకు మధ్య రాజుకుంటున్న సంఘర్షణలను, సహజీవనం సాగించాల్సిన వివిధ వర్గాల మధ్య ఉత్పన్నమవుతున్న కల్లోలాన్ని మీనాక్షిపురం, కారంచేడు – దేశంలో ఎక్కడో ఒక చోట తరచూ జరుగుతున్న సంఘటనలు ప్రతిబింబిస్తూనే వున్నాయి. 'మేమూ మనుషులమే' అన్న చైతన్యం, అందరు మనుషులూ సమానమే' అన్న స్పృహ మనిషికి, మనిషికీ మధ్య సదవగాహనను, మైత్రినీ పెంచాల్సింది పోయి మరింత దూరాన్ని, కక్షల్ని, కావేషాన్ని పెంచుతూంది. యీ అలజడికి, అరాచకాలకు గల ఆర్థిక, సాంఘిక, రాజకీయ కారణాల్ని పరిశీలించి పరిష్కారాన్ని వెతక్కుండా

వాటిని తమ స్వార్థానికి ఉపయోగించుకుంటున్న రాజకీయ పార్టీల్ని ప్రజలు గమనిస్తూనే వున్నారు... ప్రేమ తమ చాకలి కొడుకు ఎదురుపడి పలకరించడంతో ఆలోచనల్నుండి బయటపడింది. చాకలి, చలపతి ప్రేమతో చెప్పి వెళ్లిపోయారు.

"మీ అబ్బాయిని విడిపించడానికి ప్రయత్నించలేదా ఏసోబూ?"

"ఎందుకు ప్రయత్నించలేదమ్మా? కాని.. ఈ కోర్టులు, ప్లీడర్ల ద్వారా మాలాంటి పేదోళ్ళకేమాత్రం న్యాయం జరుగుతుందో తమరికి తెలుసుకదమ్మా! వాళ్ళతో పాటు డబ్బు వెదజల్లి న్యాయాన్ని కొనుక్కోగల తాహతెక్కడున్న దమ్మా మాకు?" అతని మాటలు వింటూంటే ఆశ్చర్యంగా వుంది ప్రేమకు. అమాయకంగా, ఏమీ తెలియనట్లు వుండే ఏసోబు నోటివెంట వెలువడుతున్న మాటల్ని వింటూంటే పరిస్థితులే అన్నీ తెలియజేస్తాయనిపించింది ప్రేమకు.

"అమ్మా! మరి నేవెళ్తాను. నాలుగు రోజులుంటారుగా తమరు?!" ప్రేమ పెదనాన్నగారిల్లు దగ్గర పడడంతో అగాడు ఏసోబు.

"వుండాల్సొస్తుందేమో! పెదనాన్న చూస్తున్న మా పొలాన్ని అమ్మేసి వెళ్దామనొచ్చాను. దాని మీదొచ్చే అయివేజేమీ పంపడం లేదాయన. దాన్ని అమ్మి పడేస్తే యింక ఆయనతో గొడవుండదని అమ్మ ఒకటే గొడవ చేస్తూంది. అమ్మేయమని పెదనాన్నకు ఎన్నిసార్లు ఉత్తరాలు వ్రాసినా ఎవరూ కొనడానికి ముందుకు రావడం లేదని వ్రాస్తున్నారు."

"ఎట్లా వస్తారమ్మా! ఈయనగారు రానిస్తేగా?! ఎట్లాగన్నా నువ్వు విసుగుపుట్టి అలవలు సులవలకు పారేస్తే కాజేద్దామని గుంటకాడి నక్కలా, కాచుకు కూర్చున్నాడు.. ఈడిట్లా మాట్లాడతన్నాడేమిటా అని అనుకుంటున్నావామ్మా?! ... యియన కుటుంబం నాకు పెట్టిన కడుపుకోత నాతో యిట్లా మాట్లాడిస్తాందమా!" కసి, కోపం, పగ, దుఃఖం మిళిత మయాయతని స్వరంలో.

"ఏమ్మా! యిదేనా రావడం? డాక్టరుగార్ని కూడా తీసుకు రాక పోయావా?" ప్రేమ పెదనాన్న కొడుకు రామారావు గేట్లోంచి బయటకి వస్తూ ప్రేమను పలకరించి, ఆమె ప్రక్కనుంచున్న ఏసోబుని చూచి ముఖం చిట్లించి కాండ్రించి ఉమ్మేసాడు.

"వెళ్తానమ్మా!" రామారావు వంక కొరకొర చూచి 'థూ' అంటూ ఊసి కర్ర తాటించుకుంటూ వెనక్కు తిరిగాడు ఏసోబు. రామారావు బూతులు మొదలు పెట్టి ఏసోబు మీద మీదకు వెళ్ళిన వాడల్లా ప్రేమ వారించడంతో ఆగాడు.

"ఎంత కండకావరం బలసిందనుకున్నావీ అలగా జనానికి? కళ్ళు నెత్తికెక్కి ఛస్తున్నారు. పెద్దా, చిన్న, ఉచ్చం, నీచం లేకుండా వుందీళ్ళకు" ఆవేశంతో రొప్పుతూ బూతులు మొదలు పెట్టాడు మళ్ళీ.

"ఇంట్లోకి వెళ్దాం పదన్నయ్యా!" పదిమంది చేరడం చూచి సిగ్గుతో చితికి పోతూ చిన్నగా అంది ప్రేమ. పొలాన్ని అమ్మడమనే నెపంతో తను పుట్టి పెరిగిన ఊరిని ఎన్నో ఏళ్ళ తరువాత కళ్ళారా చూడాలని ఎంతో ఆనందంగా, ఉత్సాహంగా వచ్చిన ప్రేమ ఊళ్ళో అడుగుపెట్టి పెట్టగానే అయిన చేదు అనుభవంతో దుఃఖి తురాలయింది.

"ఎవరూ! పాప! ఎంతకాలనికి గుర్తుకొచ్చామమ్మా నీకు? పిల్లల్ని, మా తమ్ముడిగారిని తీసుకు రాలేదేంటి?" నిష్ఠూరమాడుతూనే నవ్వుతూ ప్రేమను ఆహ్వానించింది రామారావు భార్య సావిత్రి.

"బావున్నావా వదినా?" నీళ్ళతొట్టి దగ్గర కాళ్ళు కడుక్కుంటూ అడిగింది ప్రేమ.

"ఆ! ఏం బాగులేమ్మా, బండలు బాగు! మీ అన్నయ్య, మేనల్లుడు నన్ను బాగా బ్రతకనిస్తారా? రోజూ ఏదో ఒక కుంపటి తెచ్చి నా గుండెల మీద పెట్టందే ఈళ్ళకు నిద్రపట్టదు" విచారంగా అంటున్న

సావిత్రి ముఖం కొండంత భారాన్ని మోస్తున్నదానిలా వుంది.

"చాల్లే నీ సోది ఆపింక. పాపకు కాఫీ పెట్టిస్తావా లేదా? నీ మర్యాద తగలడినట్లే వుంది" మాటలకంటే పరుషంగా వున్న ఆ కంఠాన్ని వినడానికే కంపరంగా వుంది ప్రేమకు.

భర్త ధోరణిని సంవత్సరాల తరబడి భరిస్తున్నా రాకరాక వచ్చిన ఆడబడుచు ముందు అంత చులకనగా మాట్లాడడాన్ని సహించలేక ఎదురుతిరిగి అనబోయి, మరింత బండమాటలతో అవమానింపబడడం యిష్టం లేక ముడుచుకుని వంటింట్లోకి వెళ్ళింది సావిత్రి.

"పెద్దమ్మ, పెదనాన్న ఎక్కడన్నయ్యా?" ఇంట్లోకి వెళ్తూ అడిగింది ప్రేమ.

"ఇటు దొడ్లో, సావిట్లో గది కట్టాము. దొడ్లో వున్నారు" ప్రేమ చూపుల్ని తప్పించుకుంటూ చెప్పాడు రామారావు.

"అదేంటన్నయ్యా?" ఆశ్చర్యంగా అడిగింది ప్రేమ.

"ముసలాయనకు పక్షవాతం వచ్చింది. అన్నీ మంచం లోనే. ఇల్లంతా ఛండాలంగా తయారవుతుందని..." చివ్వున వెనక్కు తిరిగి దొడ్లోకి వెళ్ళింది ప్రేమ.

"యిలా జరిగిందని మాకు ఎవరూ ఉత్తరమన్నా వ్రాయలేదేం పెద నాన్నా?" బలరామయ్య మంచం పట్టె మీద కూర్చుని అతని వంక నిహ్వాలంగా చూచింది ప్రేమ. అతనెంత పాషండుడో, ఒక్కగానొక్క తమ్ముడైన తన తండ్రి పట్ల అతనెంత కుసంస్కారంతో, అసూయతో ప్రవర్తించేవాడో, తన బిడ్డలకు చదువబ్బకపోగా తమ్ముడి బిడ్డలు ఫస్ట్ రాంక్స్‌తో పెద్ద చదువులెందుకు చదువుకోవాలనే ఏడుపుతో తన చదువుకు, అన్నయ్య చదువుకు ఎన్ని అడ్డుపుల్లలు వేసేవాడో, ఊళ్ళో అందరి నెత్తినా చెయ్యి

పెట్టి సంపాదించినట్లే తమనెత్తినా అలాగే పెట్టడానికెలా ప్రయత్నించే వాడో... ఆ క్షణంలో అవేవీ గుర్తుకు రాలేదామెకు. తన తండ్రి తోడబుట్టిన వాడలా అందరూ వుండీ దిక్కు లేనివాడిలా గొడ్ల దొడ్లో నిస్సహాయంగా మంచాన పడుండడం ఆమెను నొప్పించింది.

"అల్లుడుగారొస్తే మీ పెదనాన్నను చూచి మందిచ్చేవారు. ఆయన మందిస్తే యీయన కాలు, చెయ్యీ వచ్చేదేమో!" క్రుంగిపోయి దీనంగా కూర్చున్న ప్రేమ పెద్దమ్మ అంది.

"ఆయనెక్కడకూ కదలడానికి వీలవదు పెద్దమ్మా!" కాసేపు పెద్దమ్మతో కబుర్లు చెప్పి, పెదనాన్నను ఓదార్చి ఇంట్లోకి వచ్చిన ప్రేమకు ఒక చక్కటి అమ్మాయి కనపడింది.

"పెద్ద కోడలు ఇందిర" సావిత్రి చెప్పింది.

"శ్రీను ఎలా పోయాడు వదినా?"

"అయినదానికి, కాని దానికి తిట్లు, చచ్చేలా కొట్టడమే తప్ప పిల్లల్ని సరైన దారిలో పెట్టేలా మీ అన్నయ్య పెంచారా?! ఈ ఇంట్లో నా మాటకు చిల్లి గవ్వంతకూడా విలువలేదు. ప్రతిదానికి అడదానికి నీకేం తెలుసని నా నోరు మూయ్యడమే.. చేతినిండా డబ్బు, వయసులో వున్న పిల్లాడికి యింక చెడు సావాసాలకు కొదవేమిటి? అన్ని వ్యసనాలూ అబ్బాయి. పూటుగా తాగేసి మోటర్ సైకిల్ మీద వస్తూ బండికి గుద్దించేసి అక్కడికక్కడే పోయాడు" యథాలాపంగా చెప్పినట్లు చెప్పబోయిన సావిత్రి బాధ సుళ్ళు తిరిగి, గుండె చెరువై ఒక్కసారి కొడుకును తలచుకుని వెక్కి వెక్కి ఏడ్చింది. మౌనంగా, ఓదార్పుగా వదిన భుజం మీద చెయ్యేసింది ప్రేమ.

"ఏమిటో బిడ్డల్ని కనగలమేగాని వాళ్ళ రాతల్ని కనగలమా! రెండోవాడు తనవాటా పంచుకుని అమ్మేసి వెళ్ళిపోయి బెజవాడలో మకాం

పెట్టాడు. యింక చిన్నాడు రఘుకెంతసేపూ ఊళ్ళో పార్టీలు, దెబ్బ లాటలు, అమ్మాయి కాపరమూ అంతంత మాత్రమే. ఎంత దోచి పెట్టినా యింకా తెమ్మనే దాని అత్తగారి సాధింపు" సావిత్రి చెంగుతో కళ్ళు తుడుచుకుంటూ కష్టసుఖాలు చెప్పుకుపోతూంది.

"ఎక్కడికమ్మా, గుడికి వెళ్తున్నావా?" ఇందిర చేతిలో పూలు, కొబ్బరికాయ చూచి అడిగింది ప్రేమ. ప్రేమవంక నిర్లిప్తంగా చూచి అవు నన్నట్లుగా తలూపింది ఇందిర.

"ఒక్క నిమిషం. నేనూ వస్తాను నీతో"

ఇందిరతో కలిసి ప్రేమ గుడికి వెళ్ళింది. గుడి శిథిలావస్థలో వుంది. గుడి అవరణలో ఇదివరకున్న ప్రశాంతత, పవిత్ర వాతావరణానికి మారుగా నిర్జీవత, నిస్తబ్ధత వ్యాపించి వుంది.

"పిన్నిగారూ! బాబాయిగారు గొప్ప హార్ట్ సర్జన్ అంటకదా!" అప్పటి వరకు నిశ్శబ్దంగా ప్రేమ చెప్తున్న కబుర్లు వింటున్న ఇందిర పొన్న చెట్టు దగ్గర చిన్నప్పటిలా పువ్వులేరుతున్న ప్రేమ ప్రక్కన కూర్చుని తనూ పువ్వులేరుతూ అడిగింది. ప్రేమ మాటలు వింటున్న కొద్ది గాంభీర్యం చాటున దాగున్న ఇందిర సహజ ప్రకృతి రెక్క విప్పుకుంటూంది. ప్రేమ ఇందిరవంక చూచి చిన్నగా నవ్వి ఊరుకుంది.

"మీరు మా పెళ్ళికి కూడా రాలేదు."

"మీ బాబాయిగారికి తన వృత్తే లోకం. నాకూ లీవ్ దొరకడం కష్టం. అమ్మా, నాన్నగారూ ఇద్దరూ అనారోగ్యంగా వుండడం వల్ల వాళ్ళని ఇంట్లో వదిలి రావడానికి వీలయేది కాదు. శుభకార్యాలకు రాలేకపోయినా కనీసం శ్రీను పోయాడని తెలిసినప్పుడు వద్దామనుకున్నాను. అప్పుడూ ఏదో అవాంతరం వచ్చి ఆగిపోవాల్సి వచ్చింది. భర్త మరణం ప్రసక్తి వచ్చేసరికి

తన జీవితం కళ్ళెదుట కనిపించి ఇందిర మళ్ళీ కృత్రిమ గాంభీర్యపు తెరను దించేసుకుంది. లేచి గుడివైపు అడుగులు వేస్తున్న ఇందిరను అనుసరించింది ప్రేమ.

గుళ్ళో పూజారి క్రొత్తవాడు. వినగానే భక్తిభావంతో మనసు నిండిపోయే ఆచారిగారు మంత్రోచ్చారణ గుర్తు కొచ్చింది ప్రేమకు. యీ పూజారికి మంత్రోచ్చారణ మీదగాని, పూజా విధానం మీద గాని మమకారం, శ్రద్ధవున్నట్లు లేదు. అతని కళ్ళు ఎంతసేపూ పళ్ళెంలో పడిన కానుకల మీదే వున్నాయి. భక్తుల్లోనూ యాంత్రికతే కనిపిస్తోంది తప్ప తాదాత్మ్యత లేదు. ప్రసాదం పుచ్చుకుని మండపంలో ఒక నిముషం కూర్చుందామని అటు వెళ్ళిన ప్రేమ అక్కడ కుర్రాళ్ళు, కొంతమంది పెద్దాళ్ళు కూడా పేకాడుతూ వుండడం చూచి విస్తుపోయింది.

"యిక్కడ పేకాడుతూంటే వీళ్ళనెవరూ ఏమీ అనరా?"

"వాళ్ళని అనగల గుండెలెవరికున్నాయి? ఒక్తి రౌడీ మూక. డబ్బున్న పొగరు కొంతమందిది. దౌర్జన్యం, రౌడీతనం బలం కొందరిది. తాతముత్తాతలు సంపాదించిందాన్ని రెండు చేతులా ఖర్చు పెట్టేస్తూ సోమరుల్లా బ్రతికేయడమే వీళ్ళ హాబీ" దౌర్జన్యం, రౌడీతనం దుష్ఫలితాల్ని, అరాచకత్వాన్ని నగర జీవితంలో మరింతగా అనుభవిస్తూ వుండడం వల్ల వాటి బలమెంతో తేలిగ్గానే అంచనా వేయగలిగింది ప్రేమ. గుడికి తాళం వేసి పూజారి వెళ్ళిపోయాడు. గుడిమెట్ల మీద కూర్చుని కొబ్బరి చెక్కను కొట్టి ప్రేమకు ముక్కల్ని పెట్టింది.ఇందిర. ఇందిర తనకేదో చెప్పాలని తటపటాయిస్తున్నట్లుగా గమనించింది ప్రేమ.

"నువ్వేం చదువుకున్నావమ్మా?" ప్రేమ ప్రశ్నతో ఇందిర సంకోచాన్ని వదిలించుకుంది.

"ఇంటర్ ఫస్టియర్‌లో వుండగా పెళ్ళయింది. నాకు బాగా చదువు కోవాలని ఎంతో కోరిక. నేనప్పుడే పెళ్ళి చేసుకోనని, చదువుకుంటానని

ఎంత పట్టు పట్టినా వినకుండా డబ్బున్న వాళ్ళ సంబంధమని మా నాన్నగారు పెళ్ళి చేసేసారు... పెళ్ళికి ముందే ఈయనకు సర్వ వ్యసనాలూ వున్నాయని మాకు తెలిసింది. పెళ్ళయితే అతనే దార్లో పడతాడంటూ నాన్నగారు మా అభ్యంతరాలన్నిటిని కొట్టిపారేసారు. నా పెళ్ళి విషయంలో నా యిష్టాయిష్టాల్ని ఆయన లెఖ్ఖచెయ్యలేదు సరికదా అవతలి మనిషి గుణగణాలకంటే వాళ్ళ ఆస్థిపాస్తులకు ఎక్కువ ప్రాముఖ్యాన్నిచ్చారు.. పెళ్ళికీ, సంసారానికి ఏ మాత్రం సన్నద్ధంగా లేని నేను ఊపిరాడక ఉక్కిరి బిక్కిరవుతూ వుండగానే ఇద్దరు పిల్లలు పుట్టేసారు. నేను గుక్క తిప్పుకుని యీ బ్రతుకు తప్పని సరయి నప్పుడు రాజీపడి దీనిలోనే సుఖమూ, సంతోషమూ వెదుక్కోవాలని అనుకునే సమయంలో ఈయన పోయారు. ఈయన పోకముందే అమ్మ, నాన్నగారు పోయారు. వున్న అక్కకు అన్న య్యకు నన్ను, నా బిడ్డల్ని భరించి కడతేర్చే శ్రద్ధా, పెద్ద మనసు లేవు... ఇరవై ఏళ్ళయినా నిండని నేను కాస్తంత ప్రేమ, దయలేని ఈ మనుషుల మధ్య యీ పసికందులిద్దర్నీ ఎలా పెంచను?... ఎప్పటికి, ఎన్నేళ్ళకు తరుగుతుందీ బ్రతుకు!"భోరుమని ఏడ్చింది ఇందిర. ఆమెను పొదివి పట్టుకుని ఓదార్చడానికి ప్రయత్నించింది ప్రేమ. ప్రేమ స్పర్శలో తనను సంబాళించుకుంది ఇందిర.

"ఇదివరకు శతాబ్దాలు గడిస్తే గాని మారని మానవ జాతి చరిత్ర ఇప్పుడు దశాబ్దాల్లో, సంవత్సరాల్లో శరవేగంతో మారిపోతూందంటున్నారు. ఇరవై ఒకటో శతాబ్దంలోకి అడుగు పెట్టడానికి సర్వహంగులతో సన్నద్ధమవా లని కలలు కంటున్నారు... కాని నాలాంటి ఆడపిల్లల అసహాయ జీవి తాల్లో ఇప్పటికీ నత్తనడకతోనే వస్తూంది మార్పు. సాంప్రదాయపు బంధనాల్ని తెంచుకుని స్వేచ్ఛగా, సంతోషంగా బ్రతకాలని కలలు కంటున్న ఆడపిల్లల కలలు కల్లలే అవుతున్నాయి." స్వప్నంలో వున్నదానిలా ఇందిర మాట్లాడు తూంటే ప్రేమ మౌనంగా వింటూంది.

"సాంప్రదాయాల్లోని మంచిని పాటించని ఈ మనుషులు సాంప్రదాయపు అవలక్షణాల్ని మాత్రం పట్టుకుని వేళ్ళాడుతూ తమ బ్రతుకుల్ని తాము నిర్ణయించుకునే అధికారాన్ని, తమ జీవితాల్ని తాము నడుపుకునే స్వతంత్రాన్ని ఆడపిల్లల కుండనివ్వడంలేదు. .. ఇది దారుణం కాదూ?" అమాయకంగా, విషాదంతో నిండివుండే కళ్ళు జ్వలిస్తున్నాయి. ఎన్నాళ్ళ నుండో ఆమె హృదయంలో పేరుకు పోయిన వేదన, తన బ్రతుకును అర్ధవంతం చేసుకోవాలన్న తపన ఇన్నాళ్ళకు ధైర్యంగా బయట పడుతున్నాయి.

"రెక్కలు విప్పుకుని ఆ రెక్కల మీద నా పిల్లల్నిద్దర్నీ కూర్చో పెట్టుకుని ఈ బందిఖానా నుండి ఎగిరిపోయి హాయిగా బ్రతకాలని నేను కలలు కంటున్నాను. యింకా కొన్నాళ్ళిక్కడే వుంటే నా రెక్కల్ని విరిచేసి నన్నిక్కడ శాశ్వతంగా బంధించేస్తారేమోనని ప్రతిక్షణం ఒణికి పోతున్నాను. డబ్బు, స్వార్థం, అహంకారం, దౌర్జన్యం తప్ప ప్రేమ, మమకారంలేని ఈ రాక్షసుల మధ్య ఊపిరాడక గింజుకుంటున్నాను. ... నా ఆస్తిని, నా పిల్లలకు చెందవలసిన వాటాను తన గుప్పెట్లో పెట్టుకుని తన అధికారం క్రింద నేను జీవితాంతం మగ్గిపోవాలని మా మామగారి కోరిక. అత్తగారు నోరులేని మనిషి. నాకు అపకారం జరిగినా వారించ గల శక్తి లేనిది. బయట తిరుగుళ్ళు చాలక, వదిన గారినన్న పవిత్ర భావం లేకుండా నన్నెప్పుడు కబళిద్దామా అని తోడేల్లా కాచుకు కూర్చున్నాడు చిన్న మరిది." కసితో, కోపంతో నిండాయామెకళ్ళు.

"ఈ విధమైన మురికి బ్రతుకు బ్రతకడం కంటే చావడం మేలు... కాని నాకు చావాలని లేదు. బ్రతకాలని వుంది; సంతోషంగా బ్రతకాలని వుంది పిన్నిగారూ!... మీ గురించి వీళ్ళంతా చెప్పుకుంటూంటే విన్నాను. నాకు కావలసిన ధైర్యాన్ని, మోరల్ సపోర్ట్‌ని మీరివ్వగలరన్న

ఆశతో మీకు చెప్పుకుంటున్నాను." ప్రేమ చేతుల్ని తన రెండు చేతుల్తో అందుకుంది ఇందిర. ఆమె కన్నీళ్ళతో ప్రేమచేతులు తడుస్తున్నాయి. ఆ దయనీయతకు కదిలిపోయింది ప్రేమ. ఇందిర విషయంలో కల్పించుకుంటే అనవసరపు చిక్కుల్లో పడతానేమోననే గుంజాటనలో వున్న ప్రేమ ఒక స్థిర నిశ్చయానికొచ్చింది. ఇందిరకు కావలసింది సానుభూతి, కంటి తుడుపు మాటలు కాదు. నిజమైన చేయూత, 'నీ ప్రక్కన నేనున్నాను. భయం లేదు. ధైర్యంగా పోరాడు' అన్న ప్రోత్సాహం.

"నేను అన్నయ్యతో మాట్లాడుతానమ్మా! నువ్వు హాస్టల్‌లో వుండి చదువుకునే ఏర్పాటు చేస్తాను. మాటలతో వినకపోతే పోట్లాటకు కూడా సిద్ధపడే నీకి అభయమిస్తున్నాను" ఇందిర సంతోషంతో పొంగిపోతూ ప్రేమ చేతుల్ని ఆప్యాయంగా, భక్తిగా తనకళ్ళ దగ్గరుంచుకుంది.

అంతలో మండపంలో వున్న పేకాట రాయళ్ళంతా పెద్దగా కేకలు వేసుకుంటూ, జారిపోతున్న లుంగీల్ని ఎగదోపుకుంటూ పొలాల వైపు పరుగులు తీసారు. ఊళ్ళో నుండి కూడా గోలగోలగా అరుచుకుంటూ మగాళ్ళు పొలాలవైపు వెళ్తున్నారు.

"ఏం జరిగిందే, వీళ్ళిలా పరుగెత్తుతున్నారు!"

"ఏముంది?! మళ్ళీ ఏదో కొట్లాట జరిగుంటుంది" లేస్తూ అంది ఇందిర.

తమ పొలం విషయం గురించి, ఇందిర విషయం గురించి రామారావుతో మాట్లాడడానికి ప్రేమ ప్రయత్నించింది కాని అతను ఒంటరిగా దొరకలేదు. ఎవరెవరో రావడం, గుసగుసలు పోవడం, మిద్దెమీద నుండి తాతలనాటి బరిసెలు, కత్తులు క్రిందికి దింపి రహస్యంగా ఎక్కడికో పట్టుకెళ్ళడం చూచి సావిత్రి హడిలిపోతూ భర్తను అడగబోయేసరికి అతను కళ్ళెర్రజేసి 'నోర్మూసుకుని అవతలికి చావు. అడదానికి నీకెందుకే

ఆరాలు?' అని అరిచి బయటకు వెళ్ళిపోయాడు.

ప్రొద్దుపోయినా యింకా భర్త, కొడుకు యింటికి రాకపోయేసరికి కాలుగాలిన పిల్లిలా ఇంట్లోకి, బయటికి తిరుగుతూ కొడుకు కోసం ఎదురు తెన్నులు చూస్తోంది సావిత్రి. ఇందిర బిక్కచచ్చిపోతూ పిల్లల్ని నిద్రపుచ్చి వాళ్ళ మీద చెయ్యేసుకుని పడుకుంది. డ్రాయింగ్ రూమ్‌లో కూర్చుని పేపర్ని చేత్తో పట్టుకుని ఆలోచిస్తోంది ప్రేమ. చుట్టూ ఆవరించిన చీకటి మరీ భయంకరంగా వుంది. ఏవో పరుగులు, అరుపులు చప్పుళ్ళు రాబోయే ప్రళయానికి సంకేతాల్లా గుండెల్ని దడదడలాడిస్తున్నాయి. ఏదో విధ్వంసం జరగబోతూందని తెలుస్తోంది. పనివాళ్ళంతా వెళ్ళి పోవడంతో లంకంత యింట్లో ముగ్గురు ఆడవాళ్ళు ఏం జరగబోతూందోననే భీతితో ప్రాణాలరచేతిలో పట్టుకుని కూర్చున్నారు.

"వీళ్ళింకా యింటికి రాలేదు. ఏం జరుగుతూందో ఏమిటో!" తలుపు దగ్గరగా వేసి వస్తూ అంది సావిత్రి.

ఏం జరుగుతుంది?! దొమ్మీ, దోపిడీ, మానభంగాలు, రక్తపాతం... సామాన్యంగా కుల సంఘర్షణలు, వర్గ సంఘర్షణల్లో చోటు చేసుకునేవే. జరిగిందంతా జరిగిపోయాక వస్తారు. పోలీసులు, రాజకీయ నాయకులు, కుహనా సంఘ సేవకులు అరెస్టులు, పరామర్శలు, కల్లబొల్లి కన్నీళ్ళు, కమిషన్‌లు, విచారణలు, రాస్తారోకో, రైల్‌రోకో ఉద్యమాలు, తమ వ్రేలితో తమకన్నే పొడుచుకుంటున్నామని గుర్తించకుండా బస్సుల్ని తగల బెట్టడం, పోలీసు కాల్పులు, అమాయకులు మరణించడం.. విని విని, పేపర్లలో చదివి, చదివి 'అయ్యో!' అని ప్రతిస్పందించడం కూడా మరిచి పోయేంతగా అలవాటయి పోయాయి. వీటన్నిటినీ చూస్తొంటే మనిషి జీవితంలో ప్రతి వస్తువు ఖరీదయిపోయింది మనిషి ప్రాణమే కారు చౌకయి పోయిందనిపిస్తోంది..... ఆలోచిస్తున్న ప్రేమ సావిత్రి మాటల్తో

ఉలిక్కి పడింది. "ఊరికేదో శని దాపురించింది. ఇదివరకెప్పుడైనా ఎరుగుదుమా ఇంత ఘోర కలి! ఏడుకొండలవాడా! వెంకట రమణా! ఏం చెయ్యదల్చుకున్నావే స్వామీ! రక్షించు తండ్రీ!" ప్రేమ కెదురుగా సోఫాలో కూర్చుని రెండు చేతుల్తో తలపట్టుకుని, దేవుడిని తలచుకుంటూ తనలో తనే మాట్లాడుకుంటూ ఆందోళనను అణచుకోవడానికి ప్రయత్నిస్తోంది సావిత్రి.

యింత ఘోరకలి యింతకు ముందు లేదా?... ఎందుకు లేదు? సమస్త మానవజాతి చరిత్ర రక్తసిక్తమే? "శ్రీశ్రీ" అన్నట్లుగా -

"నరజాతి చరిత్ర సమస్తం
రణ రక్త ప్రవాహ సిక్తం"
"నరజాతి చరిత్ర సమస్తం
పరపీడన పరాయణత్వం"

... ఎప్పుడూ వుంది మనిషిని మనిషి హింసించి, చంపి, రక్తపు టేర్లు ప్రవహింప జేసి ఆనందించడం; మనిషిని మరో మనిషి, దేశాన్ని మరో దేశం దోచుకు తినడం... ఇప్పుడు మాత్రం ప్రపంచమంతా రక్తప్రవాహాల్తో తడిసి పోవడం లేదూ? ఇరాన్, ఇరాక్, దక్షిణాఫ్రికా, శ్రీలంక, పంజాబ్.. యిలా ఎన్నెన్నో ప్రదేశాలు రక్తంతో స్నానం చెయ్యడం లేదూ? దీనికంటే మహాఘోరం ప్రపంచం మొత్తాన్ని పదిసార్లు నామరూపాల్లేకుండా తుడిచి పెట్టేయగల అణ్వాయుధ అగ్నిగుండం మీద సర్వమానవాళినీ కూర్చోబెట్టడం లేదూ ఈ అగ్రరాజ్యాలు?!... నరజాతి చరిత్ర క్రొత్త మలుపుకు తిరగనే తిరగదా? రక్తంతో వ్రాయబడిన చరిత్ర పుటల్ని గతంలోకి తిప్పేసి మానవత్వం, స్నేహం, ప్రేమలతో నూతన చరిత్రను వ్రాయడం జరగనే జరగదా?!... వాస్తవంలో అసంభవాలైన తన ఆశల్ని, ఊహాల్ని విదుల్చుకోవడానికి ప్రేమ ప్రయత్నిస్తూ వుండగానే మంటలతో ఆకాశం ఎర్ర బడింది. గప్పున పొగ వాసన, ఏడ్పులు, గగ్గోళ్ళు, అరుపులు,

భయవిహ్వాలులై ఏం అనర్థం జరుగుతుందోనని తలుపులు గెడవేసుకుం టానికి వెళ్తూండగానే భళ్ళున తలుపు తోసుకుని, రఘు ఒంటి నిండా రక్తం ధారలు కారుతూండగా లోపలికి పరుగెత్తుకు వచ్చాడు. అతన్ని తరుముకుంటూ కోపంతో, కసితో, ఉద్రేకంతో పది మంది వచ్చారు. గదిలోకి పరుగెత్తబోయిన రఘుని బయటికి లాగి సింహద్వారం దగ్గర పడేసి అతని గుండెల్లో దించడానికి ఒకతను కసిగా చేత్తో ఒడిసి పట్టుకుని కత్తిని పైకెత్తాడు.

సావిత్రి స్పృహ తప్పి కిందపడిపోయింది. కెవ్వున కేకేసి బల్లిలా గోడకు అంటుకుపోయింది ఇందిర. హత్య! తన కళ్ళముందు ఒక నిండు ప్రాణం పోబోతుంది. 'నే' అలా కాకూడదు.. తనలా కానివ్వదు. పాలిపోయి నుంచున్న ప్రేమలో చైతన్యం వస్తూంది. "ఆగండి. వాడిని చంపకండి.. ప్లీజ్! ఆగండి" పూనకం పూనిన దానిలా అరుస్తూ రివ్వున పరుగెత్తు కొచ్చి రఘుకు అడ్డుపడిన ప్రేమకు కత్తిపోటు తగిలింది.

★